

poleona... nehotе priznava znana planetarna dejstva, embleme civilizacije in kulture. Potemtakem je popolna asociativnost sintagem, gledana s stališča celote, smiselna s stališča nadplanetarne opazovalne perspektive. Drob vesolja, v zodiaku je planet Zemlja s svojim kaosom in kozmosom, s tem, kar do danes vsebuje. To pa pomeni, če priznavanje določene historične skušnje, ki jo bralec more aktualizirati s stališča nadplanetarne oddaljenosti, vendar s pogojem, da obvlada faktografskost v zbirko vloženi znamenji.

Kraljeva druga zbirka, Drob vesolja, v zodiaku, pomeni s stališča literarnega jezika nadaljevanje tiste smeri v slovenski poeziji, ki jo je najradikalneje začel že Tomaž Šalamun. Posebnost zbirke je vsekakor razdelitev na dvanajst delov, dvanajst segmentov kroga, grafično zaznamovanih z različnimi znamenji. Asociativna gradnja sekvenc, členitev v dvanajst delov, označenih od ena do dvanajst, omogoča kakršnokoli razlago, odprtih, neizpol-

njenih mest je tako rekoč neskončno in sleherna bralčeva intervencija si more skonstruirati svojo mrežo razlag, s katero prekrije tekst sam. Relativizacija in univerzalizacija slehernih možnosti hierarhij zanika hkrati antropocentrično, humanistično načelo sveta. Svet je obstojen le s svojimi zunanji znamenji določenih pojavov, največkrat lahko prepoznanih iz določene zgodovinske skušnje, vendar moramo to skušnjo hkrati z njenim prepoznavanjem zanikati. Iz hierarhije nastaja linearnost, iz posameznega, individualnega, splošnost. Opazovalno, oddaljeno stališče, v katerem se planet pokaže le kot drobce vesolja, že ne priznava več možnosti razumevanja in razlaganja stvari in pojavov. Način približevanja posameznim pojavom je sicer med branjem nujen, vendar ostaja ob koncu branja ponovno prvotna oddaljena perspektiva opazovanja, iz katere so izključene vse podrobnosti planetarnega življenja.

Marijan Zlobec

Poročamo — glosiramo

PREVEČ ALI PREMALO REVIJ?

Lahko bi začeli v znanem agencijskem slogu: »Iz zanesljivih virov, ki so blizu...«, a pisanju o kulturi se takšno poročanje ne poda, bila je in ostaja mnogo bolj ljudska, v marsičem povsem domača, zato so tudi viri informacij o njej docela ljudski, po svoji obliki neprijemljivi, toda po sporočilu, ki ga prinašajo, dokaj zanesljivi, gre torej za najstarejšo obliko kroženja informacij v stilu: »govori se«, »pravijo, da«, »razmišlja se, do bo treba«, in podobno.

Nedvomno: materialni položaj slovenskih literarnih in njim podobnih revij je že nekaj časa naravnost alarmanten, kar vse revije po vrsti so na robu svoje materialne eksistence, vse

so v zadnjih dveh letih skrčile obseg, povečale naročnino, sodelavci prejemajo honorarje izpred desetih let, toda tekma s časom je neizprosna, industrijski del proizvodnje golta subvencijsko pomoč in samo v nerazumljivi logiki kulturnega življenja pri nas, v preteklosti in zdajšnjosti, je iskati razlago, kako da kulturne revije na Slovenskem »kljub vsemu« še eksistirajo.

To stanje večkrat označujemo s krizo, čeprav bi natančna analiza najbrž pokazala, da gre za premike širših razsežnosti, morda za mnogo resnejše uveljavljanje potrošne kulture, kot si to upamo priznati, ker bi takšno priznanje pomenilo tudi prevrednotenje (ali vsaj neustavljivi proces prevrednotenja) tudi drugih oblik in pojavov našega življenja

in medsebojnih odnosov, za katere menimo, da imajo v sebi še vso življenjsko moč. Kakorkoli že: tako »povezano« razmišljanje bi najbrž spravilo pred naše začudene oči marsikatero resnico, ki je ne želimo poznati, ker nismo nanjo pripravljeni. Vsekakor pa ni treba, da se naša misel spušča v tvegane globine, ker so nekatere stvari dokaj jasne že same po sebi. In taka neskrivnostna jasnost najbrž ožarja tudi usodo slovenskih literarnih revij.

»Kot se govori«, in to je dokaj zanesljiv vir, je tovrstnih revij na Slovenskem očitno preveč. Ta »preveč« pa je pogojen v svojem prav nič načelnem antipodu — ker je čisto preprosto denarja »premalo«. Ob tej preprosti resnici (ki pa je, kot večina resnic, zelo relativna) teko razprave, ki so le iskanje poti iz zadrege, in se šušljajo rešitve, ki so povsem knjigovodskoblagajniške narave.

Saj mi je resnično nerodno, pa se vendar še enkrat spuščam v ta jalovi poskus, da javno razmišljam o stvareh, ki so že zdavnaj znane, pa se jih vendarle spet lotevamo, kot da se prvič srečujemo z njimi.

Vrzimo na rešeto te težke dileme:

1. Pravijo: sleherna od obstoječih literarnih revij ima zelo ozek krog tistih, ki jo bero, in še ožji tistih, ki jo kupujejo, torej: s fuzijo nekaterih revij ali še najraje kar vseh v eno samo bi se aritmetično v tem smislu povečalo tudi število naročnikov;

2. pravijo: z manjšim številom revij bi se poostрили uredniški kriteriji, iz česar bi sledila večja kvaliteta;

3. predvsem pa pravijo: tako maloštevilni narod, kot smo Slovenci, pa toliko revij!

Ostanimo pri navedenem. Prav gotovo gre za argumente, ki so prepričljivi, tudi razumni so in varčni, prebiščitarno odobravanje jim je zmerom zagotovljeno. Pa vendar so stvari, ki imajo tudi svoj manj osvetljeni obraz. Takšen obraz je prav gotovo funkcija slovenskega revialnega tiska.

Res je: naklada slovenskih literarnih revij je majhna, pa vendar (z izjemo Svetinovih romanov) višja od naklade slovenskih uspešnic, tako leposlovnih kot znanstvenih, večkrat celo višja od poljudnoznanstvenih.

In, navsedanje, tudi v preteklosti (še pred »televizijsko« civilizacijo) naklada slovenskih literarnih revij ni bila višja, pa tudi v svetu: so prav imenitne revije — tudi z mednarodno odmevnostjo — ki pa se ne morejo pohvaliti z visokimi nakladami,

res je: krog naročnikov kljub vsemu tudi relativno ni širok, pa vendar, če sklepamo iz izkušenj, nobena ukinitelj ali odmrteje te ali one revije v preteklosti ni navrgla novih naročnikov obstoječim revijam, nasprotno — morda čudna logika, ki bi jo kazalo raziskati — sleherna takšna poteza je pomenila splošen upad naročnikov,

res je: očarljiva je misel, da bi se z manjšim številom revij, kar pomeni zmanjšano možnost objavljanja, poostri vrednostni kriteriji, vendar je resnica na nasprotnem bregu: manjša možnost publiciranja zmanjšuje tekmovalnega duha, možnost soočenja, možnost uveljavitve pomembnih ustvarjalcev, ki v literaturi praviloma niso vnaprej dani, temveč je njihova rast marsikdaj in v marsičem odvisna tudi od splošnega ozračja, od splošne dinamike kulturnega življenja, saj iz mrtvila feniksi le poredkoma in samo izjemoma vzletajo narodu v veselje in potomcem v ponos. Predvsem pa: že sedanjí status pri revijah je takšen, da zaradi že na minimum skrčenega prostora in že zdavnaj pod minimum skrčenih sredstev ostajajo vse bolj samo pri domačih avtorjih, ki večkrat kar v vrsti čakajo na vrsto za objavo, prostora in možnosti za neposredno sodelovanje avtorjev iz drugih republik domala ni, tudi večja navzočnost tujih avtorjev je danes manjša kot v preteklosti — pa ne zaradi zaprtosti revij,

res je: tako maloštevilni narod, pa toliko revij! Toda: teh nekaj manj kot

dva milijona Slovencev nismo — in kaže, da tudi ne želimo biti — prebivalci, recimo, enega izmed predmestij Pariza ali kake druge prestolnice, temveč smo, čisto preprosto, narod, kajpada z vsemi atributi, ki narodu pripadajo. Brez zle misli in ironije: Slovenci, čeprav nas je le toliko in toliko, smo vendarle tudi republika, država s svojo ustavo, skupščino, vlado, imamo, tako kot velika Francija, in ne kot predmestje Pariza, svojo Akademijo znanosti in umetnosti, s svojimi, slovenskimi, »nesmrtniki« (naj jih nekaj naštejemo, da bo ta zapis bolj zabaven?), imamo še to in ono, kar je prav gotovo samo po sebi tudi drago in kar z vidika varčnosti prav gotovo ne sodi k razumni človeški skupnosti, ki šteje, če naj še enkrat ponovim, samo dva slaba milijona ljudi, seveda: kolikor ta človeška skupnost ni po spletu zgodovinskih okoliščin, po svojem naravnem zakonu in predvsem po svoji svobodni volji po naključju narod. In to celo narod, ki je v boju tvegala svojo lastno eksistenco zato, da je lahko ostal narod. Na kratko: tudi ko govorimo o usodi slovenskih literarnih revij — druge dejavnosti, verjamem, imajo prav tako svoje eksistenčne argumente — je prav, je revialen tisk le presojamo tudi s stališča celovitosti naše narodne podobe in funkcije, ki jo ta tisk ima ali bi moral imeti v narodu. Samo misel na štednjo je prav gotovo gledanje s konjskimi plašnicami na obeh.

Lahko je seveda odločilen tudi argument varčnosti — toda s prihranki pri tej dejavnosti ne bo mogoče organizirati niti ene poštene veselice — kot je z logiko varčnosti mogoče odpraviti tudi — razen enega, za reprezentanco — vsa gledališča, ki so mnogo, mnogo dražja, vso filmsko proizvodnjo, ki je neskončno dražja, vse festivale, ki tudi niso rentabilni, slovenske založbe, ki nas tudi vznemirjajo s svojimi težavami, pa še znanstvene inštitute in ... pa kaj bi našteval: pri logiki mišljenja, ki vidi

v štirih slovenskih literarnih revijah nedopustno potrato, je marsikaj odveč, predvsem pa domala vse tisto, kar je dolga desetletja utemeljevalo Slovence kot narod, hočem reči: vsa kultura je po določeni logiki izbrisljiva kategorija.

Tudi to je možno. Toda potem je treba pogovor o tem tudi tako zastaviti. Naravnost, brez sramu in sentimentalnosti. Funkcionalno. Blagajniško.

In vendar vznikajo resnični problemi v slovenskem revialnem življenju čisto drugje: v zadnjem času se je vendarle začela določena diferenciacija med revijami. Za oko nezainteresiranega opazovalca morda nerazpoznavna, oportunistično zastrita, pa vendar v procesu slovenske kulture, in literature še posebej, dovolj pomembna, predvsem pa naravna, ustvarjalna. Pravzaprav je to veljalo do včeraj, ta hip je zatišje polno napetosti, že jutri pa bomo spet soočeni z novo generacijsko krizo. Čisto konkretno: dosedanje osrednje pisoče jedro pri Problemih (po reorganizaciji revije) — to je generacija tridesetletnikov — se nelagodno giblje v nekem vakuumu in ugiba, kam naj se obrne: nobena izmed obstoječih revij mu ne ustreza povsem. Katero manjše zlo naj si izbere? Naj se prilagodi? Naj koga izrine? Bo — že jutri — zahtevala svojo revijo? Naj se zgodi karkoli: sleherna fuzija obstoječih revij bo ustvarila kulturnopolitični problem, ker bo določen krog ustvarjalcev ostal zunaj možnosti. Bo vsaj javnost s tem zadovoljna? Izkušnje zbujejo dvom. Ko o tem razmišljam, si iskreno želim, da bi bil v zmoti.

Če ne bi bil ta zapis glosa, bi bilo koristno razmišljati tudi v drugo smer: kakšna bo — ob siromašenju revialnih možnosti — slovenska literarna in kulturna publicistika, ki je življenjsko vezana na revije in si prav v njih šele prav ustvarja pravo tradicijo?

Sicer pa: v zadnjem času zelo veliko dežuje in od vsepovsod napovedujejo izjemno dobro letino.

C. Zlobec